

UOT 334.7:336.025
JEL L32:G23

RZAYEV F.B., doktorant
Azərbaycan Texniki Universiteti

DÖVLƏT-ÖZƏL BÖLMƏ TƏRƏFDAŞLIĞININ MALİYYƏ TƏMİNATININ YAXŞILAŞDIRILMASI

Xülasə

Məqalədə dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığının maliyyələşdirilməsi sisteminin formalaşdırılması və inkişafının elmi-nəzəri problemləri tədqiq olunmuşdur. Dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı çərçivəsində layihələrin maliyyələşdirilməsi sisteminin səmərəliliyini şərtləndirən amillər aşkar edilmişdir. Sənayedə dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığının maliyyə təminatının yaxşılaşdırılması yolları müəyyən edilmişdir.

Açar sözlər: layihə, dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı, maliyyə, sənaye, təminat, amillər.

GİRİŞ

Müasir dövrdə dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığının maliyyə təminatının zəruri səviyyəsinin əldə edilməsi, sözün həqiqi mənasında həmin tərəfdaşlığın səmərəli və dayanıqlı inkişafının həlledici şərtidir. Haqqında danışılan təminat sistem əmələ gətirən amillərin və onların təsirinin hərtərəfli qiymətləndirilməsini nəzərdə tutur. Dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığının maliyyə təminatının yaxşılaşdırılması imkanlarının aşkar edilməsi və onların reallaşdırılması istiqamətlərinin müəyyən edilməsi məsələləri xüsusi aktuallıq kəsb edir.

Sənayedə dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı: maliyyə təminatını şərtləndirən amillər

Dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığının maliyyə təminatının mühit yaradan amillərinin təsirinin qiymətləndirilməsinin tədqiqatçılar tərəfindən birmənalı qəbul edilən alqoritmə yoxdur. Bunun, zənnimizcə mühüm hesab edilən iki səbəbinə münasibət bildirək. Dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin maliyyələşdirilməsi sistemi, həmin layihələrin özü kimi, postsovet məkanı ölkələri üçün yeni və təşəkkül mərhələsində olan sistemdir. Digər səbəb dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı sisteminin özünün kifayət qədər mürəkkəb və əksər hallarda aşağı determinasiyalı olması ilə əlaqədardır. Məsələ ondadır ki, dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı üzrə investisiya layihələrini on illər ərzində hazırlayan və icra edən inkişaf etmiş ölkələrdə belə, müvafiq maliyyə təminatının metodiki bazası, tərəfdaşlıq münasibətlərinin yüksək dinamikliyi səbəbindən tam formalaşmamışdır.

Sənayedə dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığının fəaliyyətdə olan maliyyə sisteminin və ümumilikdə maliyyə təminatının vəziyyətinin qiymətləndirilməsinin metodiki və informasiya problemləri, demək olar ki, təcrid olunmuş şəkildə nəzərdən keçirilə bilməz. Digər mühüm məsələ haqqında danışılan tərəfdaşlıq layihələrinin nəticələrinin etibarlı surətdə proqnozlaşdırılması üçün zəruri informasiya bazasının yaradılmasının metodiki çətinlikləridir. Bir sözlə, konkret halda dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığının maliyyə təminatının yaxşılaşdırılması üçün sistem əmələ gətirən amillərin hərtərəfli qiymətləndirilməsi kompleks nəzəri-metodoloji tədqiqatlar və təcrübi araşdırmalar tələb edir.

Müvafiq istiqamətdə aparılan tədqiqatlar, postsovet məkanı ölkələrinin təcrübəsinin ümumiləşdirməsi belə deməyə müəyyən əsas verir ki, dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığının maliyyə təminatının yaxşılaşdırılması resurs və texnologiyaların (iqtisadi, idarəetmə və s.) bütün mümkün kombinasiyalarının müqayisəli təhlilə cəlb edilməsi halında mümkündür.

Dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin maliyyə təminatına neqativ təsir edən amillər qismində, ilk növbədə aşağıdakılar qeyd olunmalıdır:

- dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin maliyyələşdirilməsi məbləğinə limit qoyulması;
- kommersiya banklarının likvidliyinin lazımi səviyyədə olmaması;

- dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələri bazarının olmaması;
- investisiya fondunun vəsaitlərinin məhdudluğu;
- idarəetmə qərarlarının qəbulunda ləngimələr və s.

Həmin amillərin mənfi təsirinin aradan qaldırılması və ya minimuma endirilməsi üçün kompleks xarakterli tədbirlər həyata keçirilməlidir. Həmin tədbirlər daha sonra yeri gəldikcə xarakterizə olunacaqdır. Burada isə, onu qeyd etməklə kifayətlənək ki, dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin maliyyələşdirilməsi məbləğinin limitləşdirilməsindən tutmuş, investisiya fondunun vəsaitlərinin məhdud olması və müvafiq idarəetmə qərarlarının hazırlanması və qəbulunda ləngimələri şərtləndirən bütün amillər, əslində bir-birini tamamlamaqla neqativ təsirləri əlavə olaraq gücləndirir. Deyək ki, dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin maliyyələşdirilməsi məbləğinə qoyulan limit, təcrübədə dəfələrlə baş verdiyi kimi ölkədə kommersiya banklarının likvidliyinin lazımi səviyyədə olmaması faktını nəzərə almırsa, tərəfdaşlığın iqtisadi səmərəliliyi üçün əlavə problem yaradır.

Dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığının maliyyə təminatı, həlledici dərəcədə müvafiq layihələrin investisiya potensialını, tərəfdaşlıq fəaliyyətinin faktiki və gözlənilən iqtisadi səmərəsini şərtləndirir. Oudur ki, tədqiqat prosesində dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığının maliyyə təminatı, o cümlədən maliyyə resurslarının formalaşması və istifadəsi məsələlərinə bir-birindən təcrid olunmuş şəkildə baxılması məqsədəuyğun hesab edilmir. Eyni zamanda, sənaye fəaliyyətinin miqyası genişləndikcə və həmin prosesdə tərəf - müqabillərin sayı artdıqca həmin məsələlərin həllinə daha geniş müstəvidə baxmaq lazım gəlir. Belə ki, qabaqcıl təcrübədən məlum olduğu kimi, maliyyə təminatı məsələlərinə dövlət əmlakının səmərəli idarə edilməsindən tutmuş mühüm sosial problemlərin həllinə qədər geniş diapazonda baxmaq obyektiv zərurətə çevrilmişdir. Həmin məsələlərin həlli zamanı önəm verilən meyarların əsaslandırma səviyyəsi, habelə müqavilə şərtlərinin birmənalı müəyyən edilməsi dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığının maliyyə təminatının yaxşılaşdırılması imkanlarına mühüm müsbət təsir göstərir.

Dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin maliyyələşmə mənbələri çoxsaylıdır və onlardan istifadə səmərəliliyinin yüksəldilməsi imkanlarının aşkar edilməsi, onların reallaşdırılması vəziyyətinin qiymətləndirilməsi baxımından həmin amillərin əsaslandırılmış təsnifatı aparılmalıdır. Tədqiqatımızın predmetinə aid olduğu dərəcədə müvafiq mənbələrdə şərh edilən təsnifatların müqayisəsi göstərir ki, həmin mənbələri dörd qrupa bölməklə, onların aşağıdakı kimi fərqləndirilməsi məqsədəuyğundur:

- özəl müəssisənin öz kapitalına aid edilən daxili vəsaitləri;
- özəl müəssisənin öz kapitalına aid olunan cəlb edilmiş vəsaitlər;
- özəl müəssisənin öz kapitalına aid olunmayan cəlb edilmiş vəsaitlər;
- dövlətin təqdim etdiyi vəsaitlər (1, s.204-205).

Həmin mənbələr, təsnifatda müəyyən dəyişikliklər edilməklə tərəfimizdən aşağıdakı sxem şəklində təqdim olunur (şəkil 1).

Özəl müəssisənin öz kapitalına aid edilən daxili vəsaitləri			Özəl müəssisənin öz kapitalına aid edilən cəlb edilmiş vəsaitlər				Özəl müəssisənin öz kapitalına aid edilməyən cəlb edilmiş vəsaitlər				Dövlətin təqdim etdiyi vəsaitlər		
Mənfəət və onun hesabına formalaş fondlar			Səhmdar kapital	Təsisçilərin ayırdığı vəsaitlər	Qrantlar və ianələr	Dövlət subsidiyaları	Bank kreditləri	Bank olmayan kredit təşkilatlarının ayırdığı vəsaitlər	Qiymətli kağızların emissiyası və verəşdirilməsindən əldə edilən vəsaitlər	Dövlət kreditləri	Investisiya fondunun vəsaitləri	Subsidiyalar	Vergi güzəştləri

Şəkil 1. Dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin bütün maliyyələşmə mənbələrinin təsnifatı

Digər mənbələrdə dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin maliyyələşdirilməsinin forma və mənbələrinə əsaslandırılmış yanaşmalar və onların səmərəliliyinin təmin edilməsi üçün maliyyə alətləri və institutlarının fərqləndirilməsi xarakterikdir. Maliyyələşmə mənbələrinə gəldikdə isə dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin maliyyələşdirilməsi alətlərinə, bir çox mənbələrdə, ilk növbədə dövlət büdcəsi aid edilmişdir. Növbəti mənbə kimi büdcə investisiyalaşması əlamətləri olmayan büdcə maliyyələşdirilməsi təqdim olunur. Bura servis müqavilələrinin, həyat dövrü müqavilələrinin aid edilməsi tövsiyə olunur. Bu baxımdan, zənnimizcə aşağıdakı təsnifat diqqətə layiqdir: “korporativ biznes tərəfindən payçı kimi maliyyələşdirilməsi; özəl investisiyalaşmanın alətləri, konsessiya razılaşmaları, biznes tərəfindən investisiyalaşma şərtləri ilə investisiya razılaşmaları; bir sıra kompleks layihələrdə həyata keçirilən qarışıq maliyyələşdirmə; kreditlər və digər maliyyə alətləri; kommersiya banklarının subordnasiya edilmiş kreditləri, layihələrin inşaat fazasının maliyyələşdirilməsi, o cümlədən infrastruktur depozit hesablar vasitəsi ilə; birgə müraciət edən subyektlərə təqdim olunan (sindikatlaşdırılmış) kreditlər vasitəsi ilə maliyyələşdirmə” (2, s. 11).

Göründüyü kimi dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin maliyyələşdirilməsinin forma və mənbələrinin səmərəliliyinin təminatında ölkənin maliyyə-kredit sisteminin institutlarının özünəməxsus rolu diqqətdən kənarda qalmamalıdır. Sərbəst vəsaitlərin ölkə sənayesində işgüzar fəallığın təşviqinə cəlb edilməsi onların investisiya resurslarına transformasiyasını nəzərdə tutur. Odur ki, dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin maliyyələşdirilməsinə qabaqcıl təcrübədə əlavə mənbələr kimi, sığorta şirkətlərinin, pensiya fondlarının və fiziki şəxslərin vəsaitləri cəlb olunmasının məqsədəuyğunluğu sübut edilmişdir.

Dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı üzrə vahid prinsipləri milli və beynəlxalq çərçivədə işlənilib hazırlanır. Burada maliyyə təminatı münasibətlərinin tənzimlənməsi diqqət mərkəzindədir. Demək olar ki, bütün hallarda publik və xüsusi tərəfdaşlar arasında iqtisadi faydanın, risklərin, zəmanət və

öhdəliklərin ədalətli bölgüsünün zəruriliyi qeyd olunur. Tərəfdaşlıq proseslərinin səmərəliliyi əlaqələrin operativliyini, tranzaksiya xərclərinin səviyyəsinin aşağı salınması imkanlarının reallaşdırılmasını nəzərdə tutur.

Maliyyə təminatı: meyarlar və formalar

Məlum olduğu kimi hər bir layihənin maliyyə təminatı sistemi, o cümlədən dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin maliyyələşdirilməsi sistemi investisiya layihələrinin seçilməsi zamanı önəm verilən meyarları, maliyyələşmə modellərini və riskləri idarəetmə sistemini əhatə edir. Sənayedə dövlət –özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin maliyyələşdirilməsi modelinin müəyyən edilməsi zamanı aşağıdakı amillər nəzərə alınmalıdır:

- layihənin məqsədi;
- layihənin məzmunu;
- dövlət –özəl bölmə tərəfdaşlığının təşkilati forması.

Sənayedə dövlət –özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin məqsədi mövcud olmuş infrastrukturun bərpası, modernləşdirilməsi, strateji əhəmiyyətli sənaye istehsalı müəssisələrinin yaradılması, fəaliyyətdə olan müvafiq müəssisələrin modernləşdirilməsi və i.a. ola bilər. Həmin məqsədlərə xidmət edən tərəfdaşlıq layihələrinin maliyyələşdirilməsi modelinin seçimində önəm verilən meyarlar, adətən cəlb edilən investisiyanın məbləği, müddəti, istifadə səmərəliliyinə qoyulan şərtlər və bu kimi bir sıra digər amilləri nəzərə almalıdır. Sənayedə dövlət –özəl bölmə tərəfdaşlığının müxtəlif təşkilati formalarının maliyyələşmə prosesinə təsiri əvvəldə araşdırılmışdır. Ümumilikdə dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin maliyyələşdirilməsində dövlət, adətən təşəbbüskar və zəmanətçi rolunda çıxış edir. Bu halda dövlət birbaşa maliyyələşdirmə qaydasında aşağıdakıları həyata keçirir:

- dövlət və bələdiyyə sifarişlərini yerləşdirməklə büdcə ayırmalarının həyata keçirilməsi;
- məqsədli və ya ünvanlı investisiya proqramlarının maliyyələşdirilməsi;
- məqsədli dövlət kreditləri, istiqrazlar və i.a.

Birbaşa maliyyələşmənin dövlətin dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin maliyyələşdirilməsində rolu kifayət qədər böyük olsa da, dolayı maliyyələşmə üsullarının da tətbiq dairəsi heç də kiçik deyildir. Dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin maliyyələşdirilməsində dövlət dolayı maliyyələşdirmə qaydasında aşağıdakıları həyata keçirir:

- cəlb edilən vəsaitləri dövlət zəmanətinin verilməsi;
- investisiyaların dövlət sığortalanması;
- investisiyaya vergi kreditinin və vergi güzəştlərinin təqdim olunması;
- gömrük-tarif tənzimlənməsi;
- kreditlər üzrə faiz dərəcələrinin subsidiyalandırılması və i.a.

Dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı üçün əhalinin sərbəst pul vəsaitlərini səfərbər etməyə yönəlmiş borclanmanı təşviq etmək və artırmaq məqsəduyğundur. Milli bank sisteminin kapitallaşması arzu olunan səviyyədə olmadıqda, özəl tərəfdaşların kredit üçün birgə müraciət məqbul hesab edilir. Belə yanaşma, bəzi qeyd-şərtlərlə özəl tərəfdaşların maraqlarına uyğundur. Çünki dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrində gəlirlik zəmanətli və nisbətən yüksəkdir. Haqqında danışılan məsələ barədə aşağıdakı mövqe ilə, zənnimizcə razılaşmaq lazımdır.

“Sindikatlaşdırılmış kreditləşdirmə mexanizminin inkişafı milli bank sisteminin aşağı kapitallaşması şəraitində real sektorun maliyyələşdirilməsində çatışmazlıq problemini həllinə kömək edir. Bundan başqa, sindikatlaşdırılmış kreditləşdirmə proqramı (xarici borclanmanın yenidən maliyyələşdirilməsi) iri müəssisələrə böhran dövrü çətinliklərini aradan qaldırmaq üçün maliyyə dəstəyi almağa imkan vermişdir. Kommersiya banklarının dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinə dəstək vermək üçün öz funksiyalarını genişləndirməsi mümkündür” (2, s. 14).

Doğrudan da, xarici borcların yenidən maliyyələşdirilməsi proqramı üzrə kreditlər hesabına dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı sisteminin iştirakçısı olan sənaye müəssisələrinin böhran vəziyyətindən çıxarılması təcrübəsi diqqətə layiqdir.

Dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı çərçivəsində investisiya layihələrinin birgə maliyyələşdirilməsi, həmin layihələrin publik və özəl tərəfdaşın payları və dövlət zəmanəti ilə cəlb edilmiş

vəsaitlər hesabına maliyyələşdirilməsini nəzərdə tutur. Eyni zamanda qeyd edək ki, dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı çərçivəsində investisiya layihələrinin birgə maliyyələşdirilməsi sistemi ilə normativ-hüquqi aktlar arasında uyğunsuzluq heç də nadir hal deyildir. Məsələ ondadır ki, dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı sistemi, postsovet məkanı ölkələrinin əksəriyyətində torpaq qanunvericiliyinin, Bütçə və Vergi məəcəllələrinin müddəalarına uyğun gəlmir. Azərbaycan Respublikası da bu baxımdan istisna deyildir. Bununla belə, Publik hüquqi şəxslər haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun (29 dekabr 2015-ci il) qəbul edilməsi haqqında danışılan normativ-hüquqi aktlarla uzlaşma üçün əlverişli mühit formalaşdırır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi”ndə kompleks layihələrin həyata keçirilməsi üçün dövlət-özəl tərəfdaşlığının inkişafının (Prioritet 2.4., səh.74-78) nəzərdə tutulması ölkəmizdə haqqında danışılan boşluğu aradan qaldırmaq üçün sistemli və olduqca ciddi addımlardır.

Haqqında danışılan strateji yol xəritəsinin 2.4.3-cü tədbiri çərçivəsində Dövlət-özəl investisiya fondunun yaradılması nəzərdə tutulur. (3, s.77).

Maliyyə liderliyini nəzərdə tutan dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı modeli tərəfdaşlığın səmərəliliyi və dövlət xərclərinin azaldılması baxımından məqsədəuyğundur. Dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığının maliyyə liderliyi modelinə, başqa sözlə, bankların idarəçiliyi ilə həyata keçirilən modelə adətən o halda üstünlük verilir ki, layihə ən qısa vaxtda icra edilməli olsun. Belə ki, banklar adətən ödənmə müddəti çox uzun olan layihələrə maraq göstərmirlər. Maliyyə liderliyini (bank idarəçiliyini) nəzərdə tutan dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı modelinin üstünlüklərinə, müvafiq mənbələrdə aşağıdakılar aid edilir:

“bankın yürütdüyü vahid siyasət müxtəlif səviyyələrdə qərar qəbulunda süründürməçilikdən qaçmağa imkan verir; bankın iqtisadi vəziyyətin keyfiyyət təhlili aparmaq qabiliyyəti, onun müxtəlif növ və səviyyələrdə təhlil üzrə geniş təcrübəsi iqtisadi situasiyanı dəqiq qiymətləndirməklə yanaşı, dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığının inkişafı üzrə proqnoz tərtib etməyə, mümkün riskləri hesablamağa, dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin icrası prosesində müsbət və mənfi meyilləri dəyərləndirməyə imkan verir; bank tərəfindən aparılan təhlil adi marketing tədqiqatından dəfələrlə dərinidir” (4, s.155-156).

Sahədə dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığının maliyyə təminatının yaxşılaşdırılması istiqlalçılıqları

Sənayedə dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığının maliyyə təminatının səmərəliliyi bütçənin icrasına əhəmiyyətli təsir edən amillərin mövsümi xarakterindən asılıdır. Məsələ ondadır ki, ilin əvvəli və axırında bütçə icrası prosesində fərqli vəziyyət müşahidə olunur. İlin sonunda məsrəflər, adətən kəskin surətdə artır, əvvəlində isə bütçə vəsaiti ayırmalarında arzuolunmaz gecikmələr baş verir. Bu proses ilin birinci rübündə dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin yerinə yetirilməsində ciddi problemlər yaradır. Əlbəttə, özəl tərəfdaş, imkan olduqda həmin rübdə layihəni maliyyələşdirə bilər. Problem ondadır ki, fəaliyyətdə olan bütçə mexanizmi sonrakı rüblərdə həmin vəsaitin qarşılıqlı nəzərə alınmasına imkan vermir. Başqa sözlə, bütçənin icrası prosesində mövsümlilik özəl tərəfdaş üçün olduqca ciddi çətinliklər yaradır. Haqqında danışılan məsələ, nəticə etibarilə hüquqi müstəvidə həll edilməli, onun müvafiq işlək iqtisadi mexanizmi yaradılmalıdır.

Sənayedə dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığının səmərəliliyinin yüksəldilməsi və tərəfdaşlığının maliyyə təminatının yaxşılaşdırılması imkanlarının reallaşdırılması risklərin idarə edilməsi vəziyyəti ilə bilavasitə əlaqədardır. Dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı üzrə investisiya layihələrinin yüksək risklilik səviyyəsi, risklərin bölgüsü, yenidən bölgüsü və sığortalanmasının mükəmməl sisteminin qurulmasını tələb edir. Bu məqsədlə, dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı üzrə investisiya layihələrinin icrası zamanı qarşıya çıxacaq risklərin idarə edilməsi üçün aşağıdakı ardıcılıqla tədbirlər həyata keçirilməlidir:

- layihənin yerinə yetirilməsinin fərqli mərhələlərində qarşıya çıxacaq müxtəlif xarakterli risklərin identifikasiyası;

- hər bir risk amilinin təsir ehtimalının və onun investisiya layihəsinin həyata keçirilməsinin müxtəlif mərhələlərində təsiri səviyyəsinin qiymətləndirilməsi;
- bu və ya digər riskin dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihəsinin hansı iştirakçısı tərəfindən (dövlət və ya özəl tərəfdaş) daha yaxşı qarşılana biləcəyini müəyyənləşdirmək;
- risklərin monitorinqinin həyata keçirilməsi, layihənin icrası prosesində meydana çıxan yeni risklərin izlənməsi və profilaktika imkanlarının qiymətləndirilməsi tələbləri baxımından xarakterizə olunması.

İndi isə yuxarıda deyilənləri ümumiləşdirərək sənayedə dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığının maliyyə təminatının yaxşılaşdırılması imkanları və onların reallaşdırılması istiqamətləri barədə fikirləri xülasə edək. İlk növbədə onu qeyd edək ki, sənayedə dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı sistemində istifadə olunan resurslar, texnologiyalar və risklər barədə məlumat bazası formalaşdırılmalı, mütəmadi yenilənməlidir. Başqa sözlə, dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığında iştirak edənlər maliyyə resursları, potensial risklər və onlardan müvafiq layihə çərçivəsində istifadə səmərəliliyi barədə dəqiq təsəvvürə malik olmalıdır. Əks halda baş verən maliyyə itkiləri dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığına inamı azalda bilər. Məsələ ondadır ki, tərəfdaşlıqla birbaşa bağlı olmayan itkilərin, məlumatsızlıq səbəbindən dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin çatışmazlığı kimi qəbul edilməsi heç də nadir hal deyildir.

Dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı sistemində sənaye layihələrinin həyata keçirilməsi, qabaqcıl təcrübədən və indiyə qədər aparılmış çoxsaylı araşdırmalardan göründüyü kimi investisiya resursu kimi daxili və beynəlxalq qiymətli kağızlar bazarının potensialından istifadə imkanlarını genişləndirir. Bu məqsədlə:

- fəaliyyətdə olan normativ-hüquqi baza təkmilləşdirilməli, postsovet məkanı ölkələrində və o cümlədən Azərbaycanda həmin bazanın tamamlanmalı;
- sənayedə dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələri iştirakçılarının borclarının silinməsi qaydaları, yeni çağırışlara uyğun yenidən nəzərdən keçirilərək, müvafiq təşhirlər aparılmalı;
- qiymətli kağızlar bazarının tənzimlənməsinin anlaşılan, dəqiq və şəffaf mexanizmi yaradılmalı;
- dövlət vəsaitinin ödənişli əsasda təqdimatı və istifadəsi sistemi əsaslı surətdə təkmilləşdirilməlidir.

Ölkə sənayesinin bu və ya digər sahəsində dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığının maliyyə təminatının yaxşılaşdırılması imkanlarını reallaşdırmaq üçün tərəfdaşlıq institutları təkcə maliyyələşmə prosesində baş verəcəyi gözlənilən (nəzərdə tutulan) dəyişikliklərə deyil, habelə ciddi institusional dəyişikliklərə hazır olmalıdır. Başqa sözlə, müqavilə əsasında dövlət və özəl bölmə təmsilçilərinin alyansı zəruri institusional təminatla malik olmalıdır. Digər tərəfdən həmin təminat dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrini icra edənlər birliklərinin yaradılmasına, tərəfdaşlıq maraqlarının qovuşmasından zəruri sinergetik effekt əldə edilməsinə xidmət etməlidir.

Dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin maliyyə təminatının yaxşılaşdırılması imkanları araşdırılarkən aşağıdakı məsələlər həll edilməlidir:

- əmlak və onun özgəninkiləşdirilməsi proseslərinin maliyyə təminatı;
- o cümlədən, maliyyə mənbələrinin müəyyən edilməsi;
- maliyyə mexanizminin formalaşdırılması;
- borc öhdəliklərinin bölgüsü sisteminin qurulması;
- tərəfdaşlıq çərçivəsində əldə edilmiş maliyyə nəticələrinin qiymətləndirilməsi meyarlarının müəyyən edilməsi;
- həmin meyarlar üzrə qiymətləndirmənin kompleksliyinin təmin olunması.

NƏTİCƏ

Dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığının maliyyə təminatının yaxşılaşdırılması üçün: bank sistemi qarşısında duran vəzifələrə uyğun səlahiyyət və resurs təminatı formalaşdırılmalı; dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin dövlət bazarı yaradılmalı; dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinə investorları cəlb etmək üçün onlara müvəqqəti deyil dövlət zəmanətini nəzərdə tutan uzunmüddətli güzəştlər təqdim edilməlidir. Haqqında danışılan layihələrin hibrid maliyyələşdirmə, başqa sözlə dövlət büdcəsi, sponsorların vəsaitləri, borc vəsaitləri və bu kimi bir sıra digər vəsaitlər hesabına

maliyyələşdirilməsi məqsəduyğundur.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Томашевский Е.Ю. Финансовое обеспечение проектов государственно-частного партнерства. Вестник Саратовского Государственного Социально-Экономического Университета. 2012, с.204-205
2. Куницына Н. Н., МУРАДОВА Ю. А. «Особенности финансового обеспечения проектов государственно-частного партнерства в регионах Юга России»// Финансы и кредит. №18(498), 2012, с.10-17
3. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi". Bakı, 2016, 177s.
4. Анфимова М.И. Совершенствование финансового механизма государственно-частного партнерства. Дисс. на соиск. к.э.н. 08.00.10. Москва, 2016. 207с., с.155-156.

Рзаев Ф.Б., докторант

Азербайджанский Технический Университет

Улучшение финансового обеспечения государственно-частного партнерства

Резюме

В статье исследованы научно-теоретические проблемы формирования и развития системы финансирования государственно-частного партнерства. Выявлены факторы обуславливающие эффективность системы финансирования проектов в рамках государственно-частного партнерства. Определены пути улучшения финансового обеспечения государственно-частного партнерства в промышленности.

Ключевые слова: проект, государственно-частное партнерство, финансы, промышленность, обеспечение, факторы.

Rzayev F.B., doctoral student

Azerbaijan Technical University

Improvement of financial support for public-private sector partnership

Summary

The article explores the scientific-theoretical problems of the formation and development of public-private partnership financing system. Under the public-private partnership, factors have been identified that contribute to the effectiveness of the project financing system. Ways to improve the financial provision of public-private partnerships in the industry have been identified.

Keywords: project, public-private partnership, finance, industry, provision, factors.

Daxil olub: 12.06.2019